

Prof. dr Darko DIMOVSKI*
Vanredni profesor
Pravni fakultet, Univerzitet u Nišu

Pregledni naučni rad
Primljeno: 19. maj 2021.
Prihvaćeno: 8. avgust 2021.
UDK: 341.231.14-055.34(4)
340.142:316.361.15(4)
<https://doi.org/10.47152/rkkp.59.2.10>

PRIPADNICI LGBT ZAJEDNICE U OKVIRU ČLANA 12 EVROPSKE KONVENCIJE O ZAŠTITI LJUDSKIH PRAVA**

Autor u radu predstavlja najznačajnije odluke Evropskog suda za ljudska prava u kojima se bavio pravom na brak za pripadnike LGBT zajednice. Iz analiziranih predmeta možemo pratiti razvoj ovog prava za pripadnike LGBT zajednice na osnovu kojih su oni dobili mogućnost da sklapaju tzv. civilno partnerstvo. Ujedno, autor u radu pravi razliku između slučajeva u kojima je došlo do promene pola pa shodno tome da određenih problema u pogledu ostvarivanja prava iz člana 12 Evropske Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Kao cilj rada autor ističe potrebu predstavljanja najznačajnijih slučajeva iz prakse Evropskog suda za ljudska prava u vezi ovog pitanja kako bi preglednici naučne misli, ali i nosioci zakonodavne funkcije, što je možda još bitnije, upoznali sa stavovima u vezi člana 12 i na adekvatan način sagledali dali odgovarajuća zakonska rešenja u pogledu mogućnosti sklapanja civilnog partnerstva.

Ključne reči: LGBT zajednica, Evropski sud za ljudska prava, Konvencija, član 12

---

* e-mail: darko@prafak.ni.ac.rs

** Rad je realizovan u okviru pod nazivom Odgovornost u pravnom i društvenom kontekstu koji finansira Pravni fakultet Univerziteta u Nišu

1. Uvod

Pripadnici seksualnih manjina su žrtve povrede različitih prava propisanih u Evropskoj Konvenciji o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu Konvencija). Kao rezultat njihove istorije i konstantnog ispoljavanja predrasuda, nasilja i diskriminacije, pripadnici LGBT zajednice postali su manjina kojoj su prava iz Konvencije posebno ugrožena. Pripadnici seksualnih manjina mogu biti žrtve povrede svih prava iz Konvencije, ali ćemo se u konkretnom slučaju fokusirati na analizu prakse Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu Sud) u pogledu postojanja povreda člana 12 Konvencije u kojima su se kao žrtve javili pripadnici seksualnih manjina. Pre nego što krenemo na predstavljanje prakse Suda u vezi člana 12 Konvencije smatramo da bi bilo oportuno podsetiti naučne radnike o sadržini pomenutog člana. Naime, član 12 Konvencije pod nazivom Pravo na sklapanje braka glasi: “Muškarci i žene odgovarajućeg uzrasta imaju pravo da stupaju u brak i zasnivaju porodicu u skladu s unutrašnjim zakonima koji uređuju vršenje ovog prava.”

Mogućnost stupanja pripadnika LGBT zajednice u brak ili civilno partnerstvo je dosta kontroverzno, bez obzira što su pojedine države napravile značajne korake u obezbeđivanju prava pripadnicima ove populacije da na neki način formalizuju svoj odnos. Stoga u nastavku rada autor će predstaviti najznačajnije presude Suda u kojima su pravljene mali, ali značajni pomaci ka ostvarivanju prava iz člana 12 Konvencije pripadnicima LGBT zajednice.

2. Pripadnici LGBT zajednice kao aplikanti (navodne) povrede člana 12 Konvencije

Sud je u slučaju *Rees v. The United Kingdom*¹ razmatrao postojanje povrede člana 12 Konvencije. Podnosilac predstavke, britanski državljanin, rođen je 1942. godine u Engleskoj. Pri rođenju je podnosilac predstavke posedovao sve fizičke i biološke karakteristike deteta ženskog pola i, shodno tome, upisan je u matičnu knjigu rođenih kao žensko, pod imenom Brenda Margaret Ris (*Brenda Margaret Rees*). Međutim, već od najranijeg života dete je počelo da pokazuje muško ponašanje, te je 1970. godine, nakon što je saznala da je transeksualno stanje medicinski priznato, potražila je lečenje. Propisali su joj metil testosteron (hormonski tretman) i počela je da razvija sekundarne muške karakteristike. U septembru 1971. godine, podnosilac predstavke - o kome će se ubuduće govoriti

---

¹ Rees v. the United Kingdom, app. no. 9532/81

u muškom rodu - promenio je ime u Brendan Mark Ris (*Brendan Mark Rees*), a u septembru 1977. godine u Mark Nikolas Alban Ris (*Mark Nicholas Alban Rees*). Od tada živi kao muško.

Podnosilac predstavke se žalio na nespornu činjenicu da prema zakonu, koji je tada bio na snazi, u Ujedinjenom Kraljevstvu ne može oženiti ženu. Stoga je smatrao da postoji povreda člana 12 Konvencije. Vlada je to osporila, dok je Komisija podeljena između dva sukobljena stanovišta. Prema mišljenju Suda, pravo na sklapanje braka zagarantovano članom 12 Konvencije odnosi se na tradicionalni brak između osoba suprotnog biološkog pola. To takođe proizlazi iz formulacije ovog člana iz koje se jasno vidi da se član 12 uglavnom odnosi na zaštitu braka kao osnove porodice. Štaviše, član 12 Konvencije predviđa da ostvarivanje ovog prava podleže nacionalnim zakonima država ugovornica. Tako uvedena ograničenja ne smeju ograničavati ili umanjivati pravo na takav način ili u onoj meri da se naruši sama suština prava. Međutim, ne može se reći da zakonska prepreka u Ujedinjenom Kraljevstvu za brak osoba koje nisu suprotnog biološkog pola ima takvu posledicu. Prema tome, u ovom slučaju nema kršenja člana 12 Konvencije.

Pre nego što poklonimo pažnju narednom slučaju, bitno je napomenuti da značaj ove presude. Naime, iako Sud nije konstantovao povredu člana 12 Konvencije, on je prilikom razmatranja uzeo u obzir član 9 Povelje o osnovnim pravima Evropske unije u kojoj je propisano da se pravo na sklapanje braka i pravo na zasnivanje porodice jemče u skladu sa zakonima država članica koji uređuju uživanje tih prava. Drugim rečima, Sud nije smatrao da se pravo na brak shodno članu 12 Konvencije može ograničiti samo između osoba suprotnog pola. Međutim, Sud nije precizirao koje bi to okolnosti mogle biti. Ipak, ovim stavom napravljen je korak napred ka tome da Sud u budućnosti zauzme drugačiji stav o ovom pitanju (Shahid, 2017: 186).

Pravo na sklapanje braka istopolnih partnera razmatrano je u presudi *Hämäläinen v. Finland*.² Podnosilac predstavke, Heli Hamalainen (*Heli Hämäläinen*), je finska državljanka rođena 1963. godine i živi u Helsinkiju. Gospođa Hamalainen rođena je kao muškarac i udala se za ženu 1996. godine. Par je imao dete od 2002. godine. Septembra 2009. gđa Hamalainen podvrgnuta je operaciji promene pola iz muškarca u ženu. Iako je svoje ime promenila u junu 2006. godine, u zvaničnim dokumentima nije mogla da bude izvršena promena njenog matičnog, osim ako njena supruga nije pristala da umesto braka zaključe civilno partnerstvo, što je ona odbila učiniti, ili ukoliko se par ne razvede. Par je radije ostao u braku, jer bi razvod bio protiv njihovog verskog ubeđenja, dok su smatrali

---

2 Hämäläinen v. Finland, app. no. 37359/09

da građansko partnerstvo ne pruža istu sigurnost kao brak za njih i njihovo dete. Ujedno, gospođa Hamalainen je podnela zahtev da se registruje kao ženska osoba u lokalnoj kancelariji, ali je zahtev odbijen.

Gospođa Hamalainen je pokrenula upravni postupak pred nacionalnim sudovima koji su u maju 2008. i februaru 2009. godine odbili da je registruju kao žensko. Sudovi su utvrdili da zakonodavstvo o potvrđivanju pola transseksualaca u Finskoj ne može da promeni činjenicu da se samo muškarac i žena trenutno mogu venčati prema finskom zakonu. Vrhovni upravni sud odbio je njen vanredni pravni lek u avgustu 2010. godine.

U obraćanju Sudu aplikantkinja je navela da uslovljavanje potpunog priznanja promene pola zahtevom državnih organa da ona zaključi umesto braka civilno partnerstvo ili da se razvedu, čime je došlo do povrede člana 8, 12 i 14 Konvencije. Pre nego što krenemo sa daljom analizom navedene presude bitno je napomenuti sadržinu članova 8 i 14 Konvencije. Naime, članom 8 Konvencije predviđeno je pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, dok je članom 14 Konvencije propisana zabrana diskriminacije.

Sud je u konkretnom slučaju utvrdio da nije bilo kršenja člana 14 u vezi sa članom 8 i da nije bilo potrebe da se predmet ispituje na osnovu člana 12. Što se tiče pritužbe aplikantkinje da oni, koji nisu transseksualci, su dobili zakonsko priznavanje roda automatski po rođenju i čiji brakovi, prema njenim rečima, nisu pokrenuli rizik od „prisilnog“ razvoda na njen način, Veliko veće se složilo sa Većem da njihove situacije nisu bile dovoljno slične da bi se uporedile jedna sa drugom. Shodno tome zaključio je da nije došlo do kršenja člana 14 bilo u vezi sa članom 8 ili članom 12 Konvencije. Veliko veće je, kao i Veće, zaključilo da je podnosilac predstavke imao prigovor prema članu 12 već su ispitani u članu 8.

Kod razmatranja prava na sklapanja braka uz člana 12 Konvencije za istopolne parove, koristićemo presudu *Oliari and Others v. Italy*.³ Podnosioci predstavke su tri homoseksualna para: šest italijanskih muškaraca rođenih između 1959. i 1976. godine Gospodin Oliari (*Oliari*) i gospodin A., koji su bili u stabilnom međusobnom odnosu, zatražili su od Kancelarije za civilni status opštine Trent (*Trent*) da im zvanično zabrani sklapanje braka u julu 2008. godine. Nakon odbacivanja njihovog zahteva osporili su tu odluku pred Tribunalom u Trentu, tvrdeći da italijanski zakon ne zabranjuje izričito brak između osoba istog pola. Ukoliko je zakonom takva mogućnost isključena, onda bi takvo rešenje bilo neustavno. Tribunal je odbacio njihov zahtev, napominjući da je pod Građanskim zakonikom jedan od uslova za sklapanje braka bio da supružnici budu suprotnog pola. Aplikantki su se ubrzo obratili Ustavnom sudu koji je u aprilu 2010. godine

---

3 *Oliari and Others v. Italy*, application no. 18766/11 and 36030/11

proglasio njihovu ustavnu žalbu neprihvatljivom, zaključivši da pravo na brak, garantovano italijanskim ustavom, nije obuhvatalo homoseksualne partnere, te da se pravo na brak odnosi na heteroseksualne partnere. Istovremeno, Ustavni sud je istakao da je na parlamentu da reguliše način i ograničenja za sklapanje civilnog partnerstva između istopolnih parova.

Gospodin Felicetti (*Felicetti*) i gospodin Zapa (*Zappa*), koji su zajedno živeli više od pet godina, zatražili su u februaru 2011. godine da im se izda potvrda o zabrani venčanja. U aprilu 2011. godine njihov zahtev je odbijen. Oni nisu podneli nikakve pravne lekove, smatrajući da neće biti efikasni, uzimajući u obzir presudu Ustavnog suda iz aprila 2010. godine u slučaju gospode Oliarija i A. Ujedno, gospodin Cipo (*Cippo*) i gospodin Zaheo (*Zaccheo*), koji takođe žive zajedno kao par, zatražili su da im se potvrda o zabrani venčanja izda u novembru 2009. godine. Njihov zahtev je odbijen. Podneli su žalbu nadležnom sudu u Milanu, ali je juna 2010. godine njihova žalba odbijena. Na odluku prvostepenog suda nisu ulagali pravne lekove, smatrajući da to ne bi bilo efikasno, jer postoji presuda Ustavnog suda iz aprila 2010. godine.

Svi podnosioci predstavke su se žalili da prema italijanskom zakonodavstvu ne mogu sklopiti brak ili bilo koju drugu vrstu građansko gpartnerstva, što dovodi do njihove diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije. Država je na taj način navodno kršila član 8, član 14 u vezi sa članom 8, član 12 i člana 14 u vezi sa članom 12 Konvencije.

Naime, što se tiče zahteva aplikanata da Sud ustanovi povredu člana 12 Konvencije, ali i povredu člana 12 u vezi sa članom 14 Konvencije, Sud je u prethodnim slučajevima utvrdio da član 12 ne nameće obavezu država da odobriti istopolnom bračnom paru kao podnosioci zahteva sklapanje braka. Uprkos postepenoj evoluciji normativnih rešenja država članica Saveta Evrope po tom pitanju - do danas je bilo jedanaest država članica Saveta Evrope da su priznali istopolni brak - nalazi dobijeni u tim prethodnim slučajevima su i dalje relevantni. Sud je, shodno tome, proglasio žalbu prema članu 12 Konvencije sam i zajedno sa članom 14 nedopustivim. Ipak, značaj ovog slučaja se ogleda u tome da je prilikom razmatranja člana 8 Konvencije naglašeno da kada pripadnici istog pola ne mogu prema postojećim zakonskim rešenjima da stupe u brak, njima se treba omogućiti pristup određenom pravnom okviru koji im može pružiti priznanje njihovog statusa i garantovanje određenih prava relevantnih za par u stabilnoj i posvećenoj vezi. S tim u vezi Sud se pozvao na odluku Parlamentarne skupštine Saveta Evrope u kojoj stoji preporuka Komitetu ministara da pozove države članice da usvoje zakone o registrovanim partnerstvima. Ujedno, Sud se pozvao i na Preporuku Komiteta ministara (*Recommendation CM/Rec(2010)5*) u kojem

su države članice pozvane da tamo gde nacionalno zakonodavstvo nije priznavalo niti dodeljivalo prava ili obaveze registrovanim istopolnim partnerstvima, razmotre pružanje ove mogućnosti.

Predmet naše analize u okviru povrede člana 12 Konvencije biće slučaj *Schalk and Kopf v. Austria*⁴ Podnosioci zahteva, Horst Mihael Šalk (*Horst Michael Schalk*) i Johan Franc Kopf (*Johann Franz Kopf*), su austrijski državljani rođeni su 1962. odnosno 1960. godine. Oni su istopolni par. U septembru 2002. godine podnosioci predstavke zatražili su od nadležnih organa da im dozvole da sklope brak. Međutim, nadležni organi su takav zahtev odbili uz obrazloženje da ni austrijski Ustav niti Konvencija nije tražila da koncept braka treba proširiti i na istopolne odnose, te da zaštita tih odnosa prema Konvenciji ne dovodi do obaveze promene zakona o braku.

Sud je prvo ispitao da li se pravo na sklapanje braka, dodeljeno muškarcima i ženama na osnovu Konvencije, može primeniti na situaciju podnosilaca predstavke. Što se tiče njihove argumentacije da u današnjem društvu stvaranje dece više nije presudan element u građanskom braku, Sud je smatrao da se u slučaju *Christine Goodwin v. the United Kingdom* nemogućnost začeca deteta ne može sama po sebi smatrati uklanjanjem prava na sklapanje braka.⁵ Međutim, ovaj nalaz i praksa Suda prema kojoj se Konvencija morala tumačiti u današnjim uslovima ne dopuštaju zaključak, koji su izuzeli podnosioci zahteva, da član 12 treba da se tumači kao obavezujući da države članice obezbede pristup braku za istospolne parove.

Sud je primetio da među državama članicama Saveta Evrope nije bilo konsenzusa u vezi sa istopolnim brakom. Uzimajući u obzir povelju Evropske unije o osnovnim pravima, na koju se u svom podnesku pozvala austrijska vlada, Sud je primetio da relevantni član, kojim se daje pravo na sklapanje braka, ne uključuje ukazivanje na muškarce i žene, što omogućava zaključak da pravo na brak ni u kom slučaju ne može biti ograničeno na brak između dve osobe suprotnog pola. Istovremeno, Povelja je ostavila odluku da li dozvoljava ili ne istopolni brak uređivanjem nacionalnim zakonom države članice. Sud je naglasio da su nacionalne vlasti u najboljem položaju da procene i odgovore na potrebe društva u ovoj oblasti, s obzirom na to da brak ima duboko ukorenjenu socijalnu i kulturnu konotaciju, koja se uglavnom razlikuje od jednog do drugog društva. Zaključno, Sud je utvrdio da član 12 Konvenciju ne stvara obavezu austrijske Vlade da omogući istopolnom bračnom paru, poput podnosilaca predstavke, pristup braku. Stoga je jednoglasno utvrdio da nije bilo povrede tog člana.

---

4 Schalk and Kopf v. Austria, app. no. 30141/04

5 Christine Goodwin v. the United Kingdom [GC] (no. 28957/95, ECHR 2002 VI)

Sud je razmatrao postojanje povrede člana 12 Konvencije u predmetu *Chapin and Charpentier v. France*.⁶ Podnosioci predstavke, Stefan Čapin (*Stephane Chapin*) i Bertrand Karpentier (*Bertrand Charpentier*), su državljani Francuske. U maju 2004. godine aplikanti su podneli zahtev za venčanje u civilni registar odeljenja opštinskog veća Beglesa (*Bègles*). Opštinski civilni registar objavio je zabranu sklapanja takvog braka. Javni tužilac u Bordou dostavio je obaveštenje o prigovoru na sklapanje braka opštinskom matičnom registru u Beglesu i gospodu Čapinu i Karpentieru. Uprkos prigovoru, gradonačelnik Beglesa izvršio je ceremoniju venčanja i u tom smislu ih upisao u odgovarajuću matičnu knjigu. Javni tužilac je 22. juna 2004. godine pokrenuo postupak protiv aplikanata u nadležnom sudu u Bordou, kojim traži da se brak poništi. Dana 27. jula 2004. godine nadležni sud je poništio brak podnosilaca predstavke i naložila da se njegova presuda upiše na margini njihovih izvoda iz matične knjige rođenih i izvoda iz matične knjige vančanih. Apelacioni sud u Bordou potvrdio je presudu prvostepenog organa. Aplikanti su uložili žalbu Kasacionom sudu, ali je njihova žalba odbijena.

Aplikanti su tvrdili da je prekršen član 8 u vezi sa članom 14 Konvencije, jer su, kako su tvrdili, bili diskriminisan na osnovu svoje seksualne orijentacije. Ujedno, pozivajući se na član 12 u vezi sa članom 14 Konvencije, aplikanti su tvrdili da je ograničavanje sklapanja braka na parove suprotnog pola diskriminatorno.

Sud se prilikom utvrđivanja povrede člana 12 Konvencije pozvao na presudu *Schalk and Kopf v. Austria* u kojoj je prihvatio, uz pozivanje između ostalog na član 9 Povelje o osnovnim pravima Evropske unije, da se član 12 Konvencije primenjuje na situaciju podnosilaca predstavke. U presudi *Schalk and Kopf v. Austria* Sud je presudio da je institucija braka pretrpela velike promene nakon usvajanja Konvencije, te da nije bilo evropskog konsenzusa o odobravanju istopolnim parovima pravo na sklapanje braka. Ujedno, utvrdio je da se član 12 Konvencije primenjuje na podnosioc predstavke, ali da je pitanje da li će dozvoliti sklapanje istopolnog braka ostavljeno na normiranje državama članicama Saveta Evrope. Zaključeno je da član 12 ne nameće obavezu tuženoj vladi da omogući istopolnim parovima pristup braku. Sud je ponovio taj zaključak u analiziranim predmetima *Hämäläinen v. Finland* i *Oliari and Others v. Italy*. S obzirom na kratak vremenski period koji je protekao od tada, Sud je smatrao da ne postoji nijedan razlog da se u ovom slučaju ne dođe do istog zaključka. Dalje, Sud je primetio da je Zakonom od 17. maja 2013. godine u Francuskoj omogućen pristup braku istopolnim parovima, što znači da su podnosioci predstavke mogli da se venčaju. Prema tome, nije došlo do kršenja člana 12 u vezi sa članom 14 Konvencije.

---

6 Chapin and Charpentier v. France, app. no. 40183/07

U slučaju *Cossey v. the United Kingdom*,⁷ Sud je razmatrao postojanje povrede člana 12 Konvencije. Podnosilac predstavke, koji je britanski državljanin, rođen je 1954. godine i registrovan je u matičnoj knjizi rođenih kao muško, pod muškim imenom Bari Kenet (*Barri Kenneth*). U dobi od 13 godina podnosilac predstavke je shvatio da je drugačiji od ostalih dečaka i sa 15 ili 16 godina je razumeo da, iako ima muške polne organe spolja, psihološki je ženskog pola. U julu 1972. godine odustala je od muškog imena i preuzela žensko ime Kerolajn (*Caroline*). Od jula 1972 godine bila je poznata pod tim imenom, pri čemu se oblačio kao žena i prihvatio žensku ulogu. U decembru 1974. godine podnosilac predstavke, koji je ranije uzimala ženske hormone i imala operaciju povećanja grudi koja je uključivala implantate, u londonskoj bolnici je bila podvrgnuta operaciji promene pola, kako bi spoljna anatomija bila bliža ženskom rodu. Medicinski izveštaj od 8. februara 1984. godine opisuje gospođicu Kozi (*Cossey*) kao prijatnu mladu ženu, kaže da je živela polni život kao ženska osoba, i psihološki i fizički, jer je operacija bila uspešna, te se genitalnim pregledom moglo ustanoviti da ima ženske polne organe. Kao trans-seksualna žena nakon operacije, u stanju je da ima seksualni odnos sa muškarcem.

Tokom 1976. godine podnosiocu predstavke je izdat pasoš Ujedinjenog Kraljevstva kao osobi ženskog pola. Od 1979. do 1986. godine bila je uspešna manekenka, redovno se pojavljivala u novinama, časopisima i oglasima. Godine 1983. gospođica Kozi i gospodin L., italijanski državljanin, želeli su da se venčaju. Dopisom od 22. avgusta 1983. godine, glavni sekretar britanskog Parlamenta je obavestio podnosioca predstavke da će takav brak biti ništav engleskom zakonu, jer će je klasifikovati kao muško bez obzira na njen anatomski i psihološki status. Njen poslanik je u pismu od 30. avgusta 1983. godine savetovao da će biti potrebna izmena zakona koja će joj omogućiti da se uda. Odgovor generalnog sekretara od 18. januara 1984. godine na dalji upit podnosioca predstavke bio je da joj se ne može izdati izvod iz matične knjige rođenih koji pokazuje pol kao žensko, jer takva potvrda beleži detalje na dan rođenja. Godine 1985. - nakon datuma podnošenja predstavke, gospođica Kozi i gospodin L. odustali su od venčanja, iako su ostali dobri prijatelji. Dana 21. maja 1989. godine podnosilac predstavke se trebao venčati sa gospodinom Ks na ceremoniji koja je održana u londonskoj sinagogi. Međutim, njihova veza je prekinuta 11. juna iste godine. Nakon molbe koju je podnela gospođica Kozi, pri čemu je njoj rečeno da je to jedini način za dobijanje finansijske pomoći, brak je dekretom od strane Visokog sud 17. januara 1990. godine proglašen da je po zakonu ništavan, zbog toga što strane u braku nisu osobe suprotnog pola.

---

7 *Cossey v. the United Kingdom*, app. no. 10843/84

Zaključujući u presudi *Rees v. the United Kingdom* da nije bilo povrede člana 12 Konvencije, Sud je primetio sledeće: (a) Pravo na brak zagarantovano članom 12 Konvencije odnosilo se na tradicionalni brak između osoba suprotnog biološkog pola. To se takođe videlo iz formulacije ovog člana u kojoj je bilo jasno da je njegova glavna briga bila zaštita braka kao osnove porodice. (b) Član 12 Konvencije predviđa da ostvarivanje prava na brak podleže nacionalnim zakonima država ugovornica. Tako uvedena ograničenja ne smeju ograničavati ili umanjivati pravo na takav način ili u onoj meri u kojoj je narušena sama suština prava. Međutim, ne može se reći da zakonska prepreka u Velikoj Britaniji za brak osoba koje nisu suprotnog biološkog pola ima takave fekat.

Gospođica Kozi se dosta oslanjala, kao i delegat Komisije, na činjenicu da se uopšte nije mogla udati: kao žena, realno se nije mogla udati za drugu ženu, a engleski zakon sprečio ju je da se uda za muškarca. U vezi sa poslednjim, gospođica Kozi je prihvatila da se član 12 Konvencije odnosi na brak između muškarca i žene, te nije osporila da nije stekla sve biološke karakteristike žene. Međutim, osporila je usvajanje u engleskom zakonu isključivo bioloških kriterijuma za određivanje pola osobe u svrhu braka i Sud je potvrdio tu situaciju u presudi *Rees v. the United Kingdom*, uprkos nepostojanju u članu 12 Konvencije bilo koje naznake kriterijuma koji se primenjuju u tu svrhu. Prema njenom mišljenju, nije postojao dobar razlog da joj ne dozvoli da se uda za muškarca.

Što se tiče nemogućnosti podnosioca predstavke da se sklopi brak sa ženom, to ne proizilazi iz bilo kakve zakonske prepreke i u tom pogledu se ne može reći da je pravo na sklapanje braka narušeno kao posledica odredbi domaćeg zakona. U pogledu njene nesposobnosti da se uda za muškarca, kriterijumi koje je usvojio engleski zakon u tom pogledu su u skladu sa konceptom braka na koji se odnosi pravo garantovano članom 12 Konvencije.

Iako bi neke države ugovornice sada smatrale važećim brak između osobe u situaciji gospođice Kozi i muškarca, događaji koji su se dogodili do danas ne dokazuju opšte napuštanje tradicionalnog koncepta braka. U tim okolnostima, Sud ne smatra da je otvoren za pristup novom tumačenju člana 12 Konvencije po ovom pitanju. Nadalje, zaključuje da privrženost tradicionalnom konceptu braka pruža dovoljan razlog za dalje usvajanje bioloških kriterijuma za određivanje pola neke osobe u svrhe braka, a to je stvar obuhvaćena moći država ugovornica da normativno regulišu pravo na brak.

U kontekstu člana 12 Konvencije, podnosilac predstavke se pozvao i na član 14 u vezi sa članom 12 Konvencije. U ovom trenutku je dovoljno uputiti se na zapažanja u vezi razmatranja postojanja povrede člana 14 u vezi sa članom 8 Konvencije. Sud stoga zaključuje da nema povrede člana 12 Konvencije.

U presudi *Sheffield and Horsham v. the United Kingdom*⁸ aplikantkinje su, pored tvrdnje da je došlo do povrede člana 8 Konvencije, smatrale da je Velika Britanija prekršila član 12 Konvencije. Naime, Prva podnositeljka predstavke, gospođica Kristina Šefild (*Kristina Sheffield*), britanska je državljanica rođena 1946. godine. Po rođenju podnosilac predstavke je registrovan kao muškarac. Pre tretmana za promenu pola bila je udata. Iz tog braka ima jednu ćerku sa kojom se ne viđa, jer nadležni sud smatra da je to u interesu deteta. Druga podnositeljka predstavke, Rejčel Horšam (*Rachel Horsham*), britanska je državljanica rođena 1946. godine. Ona živi u Holandiji od 1974. godine, a holandsko državljanstvo stekla je naturalizacijom u septembru 1993. godine.

Podnosioci predstavke su tvrdili da bi svaki brak koji je post-operativni transseksualac, koji je prvo bio muškarac pa postao žena, sklopio sa muškarcem bio nevažeći prema engleskom zakonu s obzirom na činjenicu da se transseksualac, koji je prvo bio muškarac pa postao žena, i dalje u pravne svrhe smatra muškarcem. Dok su se oni bavili predrasudama koje su pretrpeli u vezi sa svojim pravom na sklapanje braka u kontekstu svoje opšte žalbe na član 8 Konvencije, pred Komisijom su se pozvali na član 12 Konvencije koji predviđa da muškarci i žene u bračnoj dobi imaju pravo da se venčaju i osnuju porodicu, u skladu sa nacionalnim zakonima koji regulišu ostvarivanje ovog prava.

Gospođica Horšam je izjavila da se namerava udati za svog muškog partnera u Holandiji, gde će se priznati valjanost njenog braka. Međutim, strahovala je da se neće moći naknadno naseliti u Velikoj Britaniji, jer je bilo upitno da li će engleski sudovi priznati valjanost braka. Ova situacija je značila da će morati da živi svoj bračni život u prinudnom izgnanstvu izvan Ujedinjenog Kraljevstva.

Vlada je tvrdila da nije bilo kršenja prava podnosioca predstavke prema članu 12 Konvencije i tražila je od Suda da odobri ovo gledište na osnovu obrazloženja koje je dovelo do zaključka u slučajevima Rees i Cossey da nije bilo kršenja te odredbe. Što se tiče situacije gospođice Horšam, Vlada je dalje tvrdila da nikada nije želela da testira valjanost predloženog braka, što bi engleski sudovi možda prepoznali u primeni pravila međunarodnog privatnog prava. Mora se smatrati da nije iscrpila domaće pravne lekove u vezi s ovom žalbom. Komisija je utvrdila da navodi podnosioca predstavke nisu pokrenuli posebno pitanje s obzirom na suštinu njihovih žalbi na osnovu člana 8 Konvencije.

Sud podseća da se pravo na sklapanje braka zagarantovano članom 12 odnosi na tradicionalni brak između osoba suprotnog biološkog pola. To se takođe vidi iz formulacije ovog člana iz koje se jasno vidi da se član 12 Konvencije uglavnom odnosi na zaštitu braka kao osnove porodice. Dalje, član 12 Konven-

---

8 Sheffield and Horsham v. the United Kingdom, app. no. 31–32/1997/815–816/1018–1019

cije predviđa da ostvarivanje ovog prava podleže nacionalnim zakonima država ugovornica. Tako uvedena ograničenja ne smeju ograničavati ili umanjivati pravo na takav način ili u onoj meri da se naruši sama suština prava. Međutim, za pravnu prepreku u Ujedinjenom Kraljevstvu za brak osoba koje nisu suprotnog biološkog pola ne može se reći da imaju takav efekat.⁹

Sud nadalje podseća da je presudom u predmetu *Cossey* utvrdio da veza-
nost za tradicionalni koncept braka koji je zasnovan na članu 12 Konvencije pru-
ža dovoljan razlog za nastavak usvajanja bioloških kriterijuma od strane tužene
države za utvrđivanje pola osobe za svrhe braka, a to je stvar obuhvaćena mo-
ći država ugovornica da nacionalnim zakonom regulišu ostvarivanje prava na
brak.¹⁰ U svetlu gornjih razmatranja, Sud nalazi da nemogućnost bilo kog podno-
sioca predstavke da sklopi brak po domaćem zakonu tužene države, uzimajući u
obzir uslove propisane Zakonom o bračnim uzrocima iz 1973. godine, ne može
se reći da predstavlja kršenje člana 12 Konvencije.

Sud nije uveren da žalba gospođice Horšam pokreće pitanje iz člana 12
koje uključuje odgovornost tužene države jer se odnosi na priznavanje stranog
braka postoperativnog transseksualca od strane te države, a ne na zakon koji re-
guliše pravo na sklapanje brak od pojedinaca iz svoje nadležnosti. U svakom slu-
čaju, ova podnositeljica predstavke nije pružila nikakav dokaz da namerava da
osnuje svoj bračni dom u Ujedinjenom Kraljevstvu i tamo uživa u bračnom ži-
votu. Dalje, ne može se sa sigurnošću reći kakav bi bio ishod valjanosti njenog
braka da se testira na engleskim sudovima. Sud zaključuje da nije bilo povrede
člana 12 Konvencije.

Naredni slučaj koji ćemo analizirati u smislu postojanja eventualne po-
vrede člana 12 Konvencije jeste predmet *Christine Goodwin v. the United
Kingdom*.¹¹ Aplikantkinja, Kristin Gudvin (*Christine Goodwin*), državljanka Uje-
dinjenog Kraljevstva, rođena 1937. godine, je transeksualac tako što je prome-
nila pol od muškarca u ženu. Ona je tvrdila da je imala problema i suočila se
sa seksualnim uznemiravanjem na poslu tokom i nakon ponovnog promene po-
la. Nedavno je imala problema sa svojim doprinosima za nacionalno osigura-
nje. Budući da je pravno još uvek muškarac, mora da nastavi da plaća doprinose
do 65. godine. Da je priznata kao žena, u aprilu 1997. godine prestala bi da sno-
si obavezu uplaćivanja doprinosa. S tim u vezi morala je da preduzme posebne
aranžmane da i dalje direktno plaća doprinose za nacionalno osiguranje da ne bi
postavljala pitanja poslodavaca o anomaliji. Takođe je tvrdila da činjenica da ima

---

9 Rees v. the United Kingdom, app. no. 9532/81, p. 19, §§ 49 and 50

10 Cossey v. the United Kingdom, app. no. 10843/84, p. 18, § 46

11 Christine Goodwin v. the United Kingdom, app. no. 28957/95

isti broj nacionalnog osiguranja značila je da je njen poslodavac bio u stanju da otkrije da je prethodno radila za njih pod drugim imenom i rodom, što je rezultiralo sramotom i ponižavanjem. Podnositeljica predstavke se žalila na nedostatak pravnog priznanja njenog postoperativnog pola i na pravni status transeksualaca u Ujedinjenom Kraljevstvu. Posebno se žalila na postupanje u vezi sa zapošljavanjem, socijalnim osiguranjem i penzijama i na nemogućnost udaje, pozivajući se na kršenje članova 8, 12, 13 i 14 Konvencije.

Iako je tačno da se član 12 Konvencije izričito pozivao na pravo muškarca i žene da se venčaju, Sud nije uveren da su na dan ovog slučaja ovi termini ograničili određivanje roda na čisto biološke kriterijume. Došlo je do velikih društvenih promena u instituciji braka od usvajanja Konvencije, kao i do dramatičnih promena koje su donela dešavanja u medicini i nauci u oblasti transeksualnosti. Sud je utvrdio, u skladu sa članom 8 Konvencije, da test odgovarajućih bioloških faktora više ne može biti presudan u uskraćivanju pravnog priznavanja promene pola post-operativnog transeksualca. Postojali su i drugi važni faktori - prihvatanje stanja poremećaja rodnog identiteta od strane medicinskih profesija i zdravstvenih vlasti unutar država ugovornica, pružanje tretmana uključujući hirurške intervencije kako bi se pojedinac što više približio rodu u kome je shvatio da ispravno pripadnost i pretpostavka transeksualca o društvenoj ulozi dodeljenog pola.

Kako pravo iz člana 8 Konvencije na poštovanje privatnog života nije obuhvatalo sva pitanja iz člana 12 Konvencije, kada se uslovima koje postavljaju nacionalni zakoni posebno pominju, Sud je razmotrio da li je dodeljivanje pola u nacionalnom zakonu tom pitanju registrovano rođenjem bilo ograničenje koje je ometalo samu suštinu prava na sklapanje braka u ovom slučaju. S tim u vezi, ustanovljeno je da je veštački tvrditi da postoperativni transeksualci nisu lišeni prava na ženidbu, jer su, prema zakonu, ostali u stanju da se udaju za osobu svog bivšeg suprotnog pola. Podnosilac predstavke u ovom slučaju je živio kao žena i želeo je samo da se uda za muškarca. Kako nije imala mogućnosti da to učini, mogla je stoga tvrditi da je povređena sama suština njenog prava na brak. Iako je manje zemalja dozvolilo brak transeksualcima u njihovom promenjenom rodu nego što su priznale promenu samog spola, Sud nije ustanovio da to podržava argument da se to pitanje potpuno ostavi državi u margini slobodne procene. To bi bilo jednako otkrivanju da je niz mogućnosti koje su otvorene državi ugovornici uključivao efektivnu zabranu bilo kog ostvarivanja prava na sklapanje braka. Margina slobodne procene se do sada nije mogla proširiti. Dok je država ugovornica trebala, između ostalog, utvrditi uslove pod kojima je osoba, koja zahteva pravno priznanje kao transeksualna osoba, utvrdila da je promena pola pravilno izvršeno i formalnosti koje se primenjuju na buduće brakove (uključujući, na primer, informacije koje treba da budu Sud je dostavio predviđenim supružnici-

ma), nije našao opravdanje zabranjivanju transseksualcu da uživa pravo na brak ni pod kojim uslovima. Na osnovu svega Sud je ustanovio da je došlo do kršenja člana 12 Konvencije. Značaj ove presude se ogleda u činjenici da test kongruentnih bioloških faktora ne može biti odlučujući u uskraćivanju pravnog priznavanja transseksualaca, pri čemu se pažnja mora posvetiti društvenoj ulozi novog pola (Rudolf, 2003: 717).

Sud je istu argumentaciju koristio u predmetu *I. v. the United Kingdom*.¹² Podnosilac predstavke, I., državljanin Ujedinjenog Kraljevstva rođen 1955. godine, je transseksualac koji je promenio muški pol u ženski. Aplikantkinja I. je radila kao stomatološka sestra, te nije mogla dobiti prijem na kurs medicinske sestre, jer je odbila da dostavi izvod iz matične knjige rođenih. Od 1988. godine čini se da nije radila i da živi od invalidske penzije zbog lošeg zdravlja. Podnositeljica predstavke se žalila na nedostatak pravnog priznanja njenog postoperativnog pola i na pravni status transseksualaca u Ujedinjenom Kraljevstvu. Posebno se žalila na postupanje u vezi sa zapošljavanjem, socijalnim osiguranjem i penzijama i na nemogućnost udaje, pozivajući se na članove 8, 12 i 14 Konvencije. Upotrebljavajući iste stavove za utvrđivanje postojanja povrede člana 12 Konvencije, Sud je našao da u slučaju *I. v. the United Kingdom* postoji povreda člana 12 Konvencije.

Bitan slučaj, iako ne neposredno, za razvoj prakse u ovom pitanju je *Burden v. The United Kingdom*.¹³ Naime, u konkretnom slučaju radilo se o dve neudate sestre koje su živele zajedno trideset godina u kući koju su nasledili njihovi roditelji. Njihova briga se ogledala u tome da kada jedna od njih umre, druga bi bila prinuđena da proda kuću, te bi morala da plati porez na nasleđe, što ne bi bio slučaj sa bračnim partnerima ili građanskim partnerima. Sud je razmatrajući ovaj slučaj naglasio da ne može da se nađe analogija između braće i sestara i drugih osoba u vanbračnoj zajednici, sa jedne strane, i oženjenih parova i homoseksualnih civilnih partnera sa druge strane. Na taj način Sud je na posredan način izjednačio heteroseksualne i homoseksualne partnere, ne razlikujući pol osoba u braku i civilnom partnerstvu.

Dalji napredak napravljen je u slučaju *Vallianatos and Others v. Greece*.¹⁴ Naime, u pomenutom slučaju Sud je konstatovao jednakost heteroseksualnih i homoseksualnih parova u odnosu na civilno partnerstvo, jer je Grčka tokom 2008. godine donela zakonski tekst kojim se omogućava samo heteroseksualnim parovima da stupe u civilno partnerstvo.

---

12 I. v. the United Kingdom, app. no. 25680/94

13 Burden v. The United Kingdom, app. no. 13378/05

14 Vallianatos and Others v. Greece, app. nos. 29381/09 and 32684/09

Naredni slučaj, koji ćemo analizirati nosi naziv *R. and F. v. the United Kingdom*.¹⁵ Prvi i drugi podnosioci predstavke, R. i F., su britanski državljani koji su rođeni 1977. i 1974. godine, a žive u Škotskoj. Pred Sudom ih zastupa gospođa M. Dajker (*M. Dyker*), advokatica iz Edinburga. Podnosioci predstavke su se upoznali u oktobru 1997. godine i započeli vezu. Venčali su se u oktobru 1998. godine i od tada žive kao bračni par, zajednički su vlasnici svog doma i zajedničke hipoteke. Drugi podnosilac predstavke, F., rođen je muškarac, ali podvrgnut je operaciji promene pola (finansirana od strane Nacionalne zdravstvene službe) u novembru 2003. godine, nakon konsultacionog postupka koji je započeo 1998. godine. Prvi podnosilac predstavke, R., bio je uključen u ovaj proces, pri čemu je pohađao sastanke sa relevantnim medicinskim radnicima i pružao praktičnu i emocionalnu podršku. Podnosioci predstavke tvrde da lečenje i operacija aplikantkinje F. nisu uticali ni na emocionalne ni na fizičke aspekte njihove veze, i ostavili su otvorenu mogućnost da u budućnosti imaju decu. Ujedno, aplikantkinja F. želi da joj se prizna novi pol. Posebno želi da ima izvod iz matične knjige rođenih po kojem je njen rod prepoznat kao ženski. Odredbama Zakona o prepoznavanju polova iz 2004. godine predviđa se da oni koji su stekli novi pol podnesu zahtev za potpunu potvrdu o prepoznavanju roda (GRC). To sa druge strane omogućava vlasniku da pribavi ono što je, prema svim spoljnim namerama i svrha, novi izvod iz matične knjige rođenih koji priznaje njihov novi pol. Međutim, uslov je izdavanja punog GRC-a da primalac ne bude oženjen.

Podnosioci predstavke su se žalili da se od njih traži razvod, pozivajući se na član 12 Konvencije. Ovaj član garantuje osnovno pravo muškarca i žene da se venčaju i osnuju porodicu. Ostvarivanje prava na brak dovodi do socijalnih, ličnih i pravnih posledica i član 12 Konvencije izričito predviđa regulisanje braka nacionalnim zakonom. Imajući u vidu osetljive moralne izbore i važnost koja se posebno pridaje zaštiti dece i negovanju sigurnog porodičnog okruženja, ovaj Sud ne sme da žuri da zamenjuje sopstvenu presudu umesto vlasti koje su u najboljem položaju da procene i odgovore potrebama društva.¹⁶

Pitanje uslova za brak u nacionalnom zakonu, međutim, ne može se u potpunosti prepustiti državama ugovornicama kao da su unutar njihove margine slobodne procene. To bi bilo jednako otkrivanju da je niz mogućnosti koje su otvorene državi ugovornici uključivao efektivnu zabranu bilo kog ostvarivanja prava na sklapanje braka. Margina slobodne procene se ne može proširiti. Svaka uvedena ograničenja ne smeju ograničavati ili umanjivati pravo na takav način

---

15 *R. and F. v. the United Kingdom*, app. no. 35748/05

16 *B. and L. v. the United Kingdom*, app. no. 36536/02, § 346

ili do te mere da je narušena sama suština prava.¹⁷ U ovom slučaju, Sud primećuje da su podnosioci predstavke bili zakonito oženjeni po domaćem zakonu. Želeli su da ostanu u braku. Takođe nisu identifikovana deca ili drugi pojedinci čiji bi se interesi mogli sukobiti sa interesima podnosilaca predstavke u ovom slučaju. U želji da ispoštuje presudu Suda u već analiziranom predmetu *Christine Goodwin v. the United Kingdom* u kojoj je utvrđeno da su biološki kriterijumi za sposobnost sklapanja braka nametnuli efikasnu zabranu transseksualcima da ostvare svoje pravo na brak, zakonodavna vlast je sada obezbedila mehanizam prema kojem transseksualac može da dobije priznanje promene pola i na taj način će moći da se uda za osobu novog suprotnog pola. Sud primećuje da je zakonodavna vlast bila svesna činjenice da je mali broj transseksualaca u postojećim brakovima, ali namerno nije predvideo da se ti brakovi nastave u slučaju da jedan od partnera koristi postupak promene pola.

U domaćem zakonu brak je dozvoljen samo između osoba suprotnog pola, bilo da takav pol potiče iz atribucije pri rođenju ili iz postupka priznavanja pola. Istopolni brakovi nisu dozvoljeni. Član 12 Konvencije na sličan način uključuje tradicionalni koncept braka između muškarca i žene.¹⁸ Iako je tačno da postoji veliki broj država ugovornica koje su brak proširile na istospolne partnere, to odražava njihovu viziju uloge braka u njihovim društvima i, možda na žalost mnogih ne potiče iz interpretacije osnovnog prava koje su države ugovornice postavile Konvencijom 1950. godine.

Sud ne može samo zaključiti da to pitanje spada u uvažavanje države ugovornice kako da reguliše efekte promene pola u kontekstu braka.¹⁹ Ne može se tražiti da dopuštenje za ne mali broj brakova u kojima oba partnera žele da nastave bez obzira na promenu pola jednog od njih. Podnosiocima prijava u ovom slučaju nije uteha, ali ipak ima izvesnog značaja za proporcionalnost učinaka režima prepoznavanja pola što odredbe o civilnom partnerstvu omogućavaju takvim parovima da ostvare mnoge zaštite i koristi bračnog statusa. Podnosioci predstavke su se nasilno pozvali na istorijsku i društvenu vrednost institucije braka koja im daje takvu emocionalnu važnost. Međutim, ona vrednost koja je trenutno priznata u nacionalnom zakonu ih isključuje. Sledi da je ovaj deo predstavke očigledno neosnovan u skladu sa članom stavovima 3 i 4 člana 35 Konvencije.

U narednom slučaju pod nazivom *L. v. Lithuania*²⁰ podnosilac predstavke se žalio da ga je nemogućnost da izvrši promenu pola sprečila da se oženi i osnuje

17 Vidi *Rees v. the United Kingdom*, app. no. 9532/81, § 50; *F. v. Switzerland*, app. no. 11329/85, § 32

18 Vidi *Rees v. the United Kingdom*, app. no. 9532/81, § 49

19 *Christine Goodwin v. the United Kingdom* ([GC], app. no. 28957/95, § 103

20 *L. v. Lithuania*, app. no. 27527/03

porodicu, čime je došlo do kršenja člana 12 Konvencije. Naime, podnosilac predstavke je tvrdio da živi kao muškarac već desetak godina i da mu je dijagnostifikovan poremećaj rodnog identiteta pre devet godina. Bio je u stabilnoj vezi sa ženom od 1998. godine i živeli su zajedno od 1999. godine, pri čemu su želeli da legalizuju svoju dugotrajnu vezu, sklope brak i osnuju porodicu usvajanjem.

Vlada je tvrdila da se podnosilac predstavke ne može smatrati žrtvom ili čak potencijalnom žrtvom navodnog kršenja, jer relevantna pravila građanskog zakona nisu sprečila transseksualca da se venča u svom novom identitetu nakon operacije promene pola. Ključno pitanje i dalje je bilo prepoznavanje roda i, kao takvo, bilo je primerenije obrađeno u skladu sa članom 8 Konvencije.

Sud primećuje da je žalba podnosioca predstavke u skladu sa članom 12 preuranjena u tom slučaju, ukoliko bi završio operaciju promene polnog pola, njegov status muškarca bio bi priznat zajedno sa pravom na ženidbu. U tim okolnostima, Sud se slaže sa Vladom da je ključno pitanje još uvek jaz u zakonodavstvu. Shodno tome, smatra nepotrebnim da ovaj aspekt slučaja odvojeno ispituje u skladu sa članom 12 Konvencije.

3. Zaključak

Pripadnici LGBT zajednice su se tokom istorije suočavali sa brojnim izazovima. Napravljeni su ozbiljni koraci ka obezbeđivanju njihovih prava iz Konvencije bez bilo kakve diskriminacije. Ipak, kod pojedinih članova, kao što je član 12 Konvencije, neophodno je nastaviti sa razvijanjem prakse Suda kako bi u narednom periodu mogli da ostvare ovo pravo u punom kapacitetu, bez obzira kako je to propisano na nomotehničkom nivou u pomenutom članu.

U radu su predstavljene naznačajnije odluke kojima je Sud proširivao prava pripadnicima LGBT zajednice iz člana 12 Konvencije. S pravom se može očekivati da se nastavi trend prisutan u državama članicama Saveta Evrope u vidu donošenja zakonskih tekstova kojima se omogućava pripadnicima LGBT zajednice da sklapaju civilno partnestvo. Moguće je očekivati ne samo da se poveća broj država članica Saveta Evrope u kojima ova mogućnost postoji, već da pripadnici LGBT zajednice imaju mogućnost da sklope brak.

Bitno je napomenuti da Republika Srbija još uvek nema odgovarajući zakonski okvir kojim bi regulisala ovo pitanje. Ipak, u poslednje vreme čine se odgovarajući koraci u tom pravcu. Tako je nadležno ministarstvo pripremilo predlog Zakona o istopolnim zajednicama u kojem se u članu 2 navodi postojanje registrovane i neregistrovane istopolne zajednice. Ujedno, predlogom se regulisan i postupak sklapanje registrovane istopolne zajednice, kao i način pre-

stanka istopolne zajednice, uz postojanje odgovarajućeg registra. Takođe, predlogom su regulisana prava i obaveze koje proizilaze iz jednog ovakvog odnosa. U obrazloženju potrebe donošenja jednog ovakvog zakonskog teksta je naglašeno da su negativne posledice neprepoznavanja istopolnog partnerstva višestruke, te da nužnost regulisanja pitanja istopolnih partnerstava proizilazi iz prakse Evropskog suda za ljudska prava. Na osnovu navedenog možemo očekivati da parlament Republike Srbije u bliskoj budućnosti donese zakon kojim bi se omogućilo sklapanje istopolnih zajednica.

Bibliografija

- B. and L. v. the United Kingdom, app. no. 36536/02, § 346
- Burden v. The United Kingdom, app. no. 13378/05
- Chapin and Charpentier v. France, app. no. 40183/07
- Christine Goodwin v. the United Kingdom ([GC], app. no. 28957/95, § 103
- Christine Goodwin v. the United Kingdom [GC] (no. 28957/95, ECHR 2002 VI)
- Christine Goodwin v. the United Kingdom, app. no. 28957/95
- Cossey v. the United Kingdom, app. no. 10843/84
- Cossey v. the United Kingdom, app. no. 10843/84, p. 18, § 46
- F. v. Switzerland, app. no. 11329/85, § 32
- Hämäläinen v. Finland, app. no. 37359/09
- I. v. the United Kingdom, app. no. 25680/94
- L. v. Lithuania, app. no. 27527/03
- Oliari and Others v. Italy, application no. 18766/11 and 36030/11
- R. and F. v. the United Kingdom, app. no. 35748/05
- Rees v. the United Kingdom, app. no. 9532/81
- Rees v. the United Kingdom, app. no. 9532/81, § 49
- Rees v. the United Kingdom, app. no. 9532/81, p. 19, §§ 49 and 50
- Rudolf, B. (2003) *European Court of Human Rights: Legal status of postoperative transsexuals*. Oxford University Press and New York University School of Law.
- Schalk and Kopf v. Austria, app. no. 30141/04
- Shahid, M. (2017). The Right to Same-Sex Marriage: Assessing the European Court of Human Rights' Consensus-Based Analysis in Recent Judgments Concerning Equal Marriage Rights. *Erasmus L. Rev.*, 10(3), pp. 184-198.
- Sheffield and Horsham v. the United Kingdom, app. no. 31–32/1997/815–816/1018–1019
- Vallianatos and Others v. Greece, app. nos. 29381/09 and 32684/09

Darko DIMOVSKI, PhD
Associate Professor
Faculty of Law, University of Niš

MEMBERS OF THE LGBT COMMUNITY UNDER ARTICLE 12 OF THE EUROPEAN CONVENTION FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS

The author presents the most significant decisions of the European Court of Human Rights regarding the right to marriage for members of the LGBT community. From the analyzed cases, we can follow the development of this right for members of the LGBT community, on the basis of which they were given the opportunity to conclude the so-called civil partnership. At the same time, the author's paper distinguishes between cases in which there has been a change of sex and, accordingly, certain problems with regard to the exercise of rights under Article 12 of the Convention.

Keywords: *LGBT community, European Court of Human Rights, Convention, Article 12*